

ПРАЗНИК ВАВЕДЕЊА ПРЕСВЕТЕ БОГОРОДИЦЕ У ХРАМ

Фотина Бадркић*
Архиепископија
београдско-карловачка

Апстракт: Смисао и значење празника, успостављање празника Ваведења, његов богослужбени и иконографски аспекти предмет су овог рада. Циљ овог истраживања је да подсети на историјску улогу празника и омогући доживљај празника у сопственом времену, а тиме и успостављање целивитости живоћа. Користећи изворе о празнику, богослужбене текстови химнографију, ујошћунићемо сазнање о празнику, а тиме и остворићемо нове могућности за истраживање.

Кључне речи: празник, Ваведење Пресвете Богородице, Дева Марија.

Увод

Радуј се, исцелујење Творчевој Домостроја!

Празник је осмех на лицу времена, сусрет са Богом и загрљај са рајем (Шмеман 1996: 202), оприсутњавање прошлости и будућности, при чему се превазилази категорија времена, а прошлост и будућност се претварају у литургијско данас. Празновање је увек радост због неке духовне истине. У радости празника као тајни времена открива се слобода од нужности времена, из непоновљиве лепоте празника просијава вечност, тако да историји даје светли и Божански смисао. Кроз отворени прозор празника улази светлост бесмртности у наш смртни живот и ми са радосном носталгијом гледамо кроз тај

* mon.fotina@mail.ru.

прозор у наш завичај, у Царство Небеско (Шмеман 1996: 202). Сваки празник је икона у времену, Јеванђеље у времену које га претвара у историју спасења. Празници су нам непрестана утеха и окрепљење, али и опомена, суд, позив на покајање. Преко њих се учимо правом смислу нашег живота и нас самих. Основна одлика празника је остављање свакодневних брига и заокупљеност Апсолутним, Трансцендентним, то јест Божанством. Дани у години регулисани од Цркве и посвећени богослужењу и извесним успоменама из Светог Писма и црквене историје или успомени светих личности зову се света времена, празници. Они сачињавају црквену или богослужбену годину (Мирковић 1961: 5; Милошевић 2004: 26).

Празника има и у Старом Завету. Сваки дан је посвећен Богу и због тога су свакодневно приношене жртве у Јерусалимски храм, а у дане празника жртве су биле обилније. Основ хришћанској црквеној години положен је у апостолском времену, а она је изграђена на основу старозаветне суботе и старозаветних празника, то јест на основу јеврејског календара. Први хришћани нису имали свој храм и свакодневно су посећивали Јерусалимски храм и славили јеврејске празнике. Ово су чинили и апостоли и Сам Господ Исус Христос је одлазио у Јерусалимски храм и синагоге. Иако настоји да старозаветни обреди не обавезују хришћане, апостол Павле прекида своја мисионарска путовања и иде у Јерусалимски храм да тамо проведе велике јеврејске празнике. У апостолско време веза хришћана са јеврејским празницима убрзо престаје када за хришћане из незнабоштва више није било обавезно обрезивање. Почело је раздвајање Васкрса од јеврејске Пасхе, јер су хришћани славили новозаветну Пасху, а суботу су заменили недељом. Хришћански празници се развијају брзо и самостално. Главни моменат из богослужбене године чине догађаји из земаљског живота Исуса Христа и око њега су се груписали остали празници, поштовање и празновање Богородице и Светих, да би се током векова формирао годишњи богослужбени круг који данас постоји (Милошевић 2004: 7).

Јевреји су своје празнике називали *chag*, од глагола *chagag* – *иїра-ши*, што говори о томе да су старозаветни Јевреји време после молитве проводили у песми и игри, које су биле посвећене празничном догађају и имале ритуални карактер (Милошевић 2004: 24; Мирковић 1961: 6). Грчка реч *εορτή* преводи се речју ‘празник’ и има шире значење од јеврејског глагола играти, јер означава свечаност, славље, радост, усхићење. Латински термин *festivitas* значи ‘задовољност, пријатност, радост’, а *festus* – ‘свечан’. Ови атрибути објашњавају појам празника сводећи га на духовну радост. У корену српског термина *їразник* је придев празно. На празник хришћани не раде физичке послове, ‘пра-

зни од посла', већ тога дана иду на богослужења. Одмор није главна карактеристика празника, него је то светковање, то јест посвећење Богу у дан празника. *Торжество* је прикладнији термин од празника, јер је више од славља, од свечаности – 'нешто што изазива дивљење, усхићење, што зауставља дах'. Торжество и празник нису синоними, али и празновање и торжество поред земаљске имају и једну вишу, свештену и небеску димензију (Милошевић 2004: 26). Кроз празник, и одмор и рад добијају смисао.

Установљење празника Ваведења Пресвете Богородице у храм

Празници са сталним датумом су непокретни, а они који се мењају у зависности од Пасхе су покретни. Ваведење (грч. Εἰσοδοστής Ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐν τῷ Ναῶ; лат. *Praesentatio S. Mariae in templo*) спада у непокретне празнике. Празнује се 21. новембра / 4. децембра, увек је у посту пред Божић, у личности Деве Марије се остварује ишчекивање обећаног Месије. Назив празника долази од увођења мале Деве Марије у Јерусалимски храм. Тај догађај није описан у Новом Завету, него у апокрифним јеванђељима. Главни извори о њему су грчко Протојаковљево јеванђеље (II век), латинско Псеудо-Матејево јеванђеље (IX век) који одражавају усмено предање и допуњени су детаљима из библијских књига са предобразоватељним значењем (1. Днев. 15; Пс. 44), и јеванђељска прича о Сретењу (Лк. 2, 22–38) (*Православная энциклопедия* 2004: 344).

У доступним преводима наилазимо на различите податке у вези са увођењем Пресвете Богородице у храм. *Новозавештни апокрифи* (Јовановић 2005), објављени у едицији Старе српске књижевности нас обавештавају:

„И рече Ана: 'Сачекајмо док јој не буде три године, како не би тражила оца и мајку.' Рече Јоаким: 'Позовите јеврејске неоскрвњене кћери и нека узму по свећу запаљену, тако да се девојчица не врати и не одступи срце њено од цркве Господње.' И учинише тако док не уђе у цркву Господњу. И узеше је свештеници и пољубише и рекоше: 'Да узвелича Господ име твоје кроз све родове!' И одговорише људи: 'Нека буде, нека буде! Амин.' И рекоше свештеници: 'Преко тебе у наше дане јавиће Господ избављење синова Израиљевих.' И поставише је на тре-

ћи степен жртвеника. И положи Господ Бог радост на њу. И она заигра својим ногама. И заволе је сав дом Израиљев. И изиђоше родитељи њени веселећи се, и хвалећи и славећи Бога, јер се девојчица не врати. Марија у дому Господњем живљаше као голубица. И примаше храну из руку анђелових. Када јој беше дванаест година, беше савет међу јерејима који рекоше: 'Ево, Марија беше дванаест година у дому Господњем. Шта да чинимо са њом како не би оскрнавила светилиште Господа Бога, јер приближи се време њено као код свих жена?' И рекоше свештенику који стајаше пред жртвеником Господњим: 'Уђи у светилиште господа бога нашег и помоли се за њу, и шта ти открије Господ то ћемо учинити!' И уђе свештеник у светињу над светињама, узе дванаестозвану амајлију, и помоли се за њу. И, гле, анђео Господњи стаде говорећи: 'Захарија кад изиђеш, окупи све удовце међу људима и да донесе свако своје жезло, и на коме покаже Господ знак, њему ће бити жена!' И изишавши Захарија посла проповеднике по читавој јудејској области. Разгласи труба Господња и одмах се окупише сви. Бацивши телу, Јосиф потрча њима у сусрет. И окупивши се, одоше свештенику, узевши и жезла своја. И узевши свештеник жезла њихова, уђе у светилиште и помоли се. Окончавши молитву, узе жезла и, изашавши, раздаде их. Последњи жезло доби Јосиф. И, гле, из жезла излете голубица и седе на главу Јосифову. И рече свештеник Јосифу: 'Теби следује да узмеш девицу Господњу. Прими је онда себи на чување.'"

(Богдановић и др. 2005: 12–14)

Из другог извора сазнајемо:

7, 3. „А када дете напуни три године, Јоаким рече: 'Позовимо кћери јеврејске које су непорочне, и нека свака узме лампу и осветли се, да се дете не врати назад и да се ум њен помири са храмом Господњим.'

7, 4. И они урадише тако док се не попеше до храма Господњег. И поглавар свештенички прими је и благослови, и рече: 'Марија, Господ Бог је увеличао име твоје за све генерације. И све до самог краја, Господ ће показати искупљење деци Израиљевој.'

7, 5. И постави је на трећу степеницу олтара, и даде јој Господ благодати, и она играше, и цела кућа Израиљева је заволе.

8, 1. И одоше родитељи њени величајући Бога, јер се девојчица не врати назад њима.

8, 2. Него Марија настави да живи у храму као научена голубица, примајући храну своју из руке анђела.

8, 3. А када напуни дванаест година, састадоше се свештеници и рекоше: 'Марија има дванаест година. Шта да урадимо са њом јер се бојимо да свето место Господа Бога нашега не постане порочно?'

8, 4. Тада свештеници одговорише Захарију, врховном свештенику: 'Стани поред олтара Господњег, уђи у свето место, и постави питања са њом у вези, и шта год да ти Господ одговори, уради тако.'

8, 5. Онда врховни свештеник уђе у светињу над светињама носећи са собом напрсник за пресуду, и помоли се за њу.

8, 6. И дође анђеол Господњи ка њему и рече му: 'Зарија, Зарија, иди и позови све удовце међу народом, и нека сваки донесе са собом свој штап, и онај код кога Господ покаже знак биће муж Маријин.'

8, 7. И одоше викари кроз целу Јудеју, и трубе Господње се огласише, и сви људи потрчаше на окуп.

8, 8. Јосиф исто, одбаци секиру и оде на састанак, и када дођоше тамо, одоше код врховног свештеника, сваки носећи свој штап.

8, 9. Пошто врховни свештеник узне њихове штапове, уђе у храм да се помоли.

8, 10. А када заврши молитве своје, узне штапове и изађе напоље, подели их назад, и не деси се никакво чудо.

8, 11. Последњи штап узне Јосиф и голубица изађе из штапа и слети на Јосифову главу.

8, 12. И врховни свештеник рече: 'Јосифе, ти си одређен да узмеш Девицу Господњу, да је чуваш за Њега'.

(Пројекат Јеванђеље Јаковљево 2017 – pravoslavje.net)

Ваведење улази у циклус Богородичиног детињства, али је празник у Цркви био установљен касније од осталих празника. Успомена на овај догађај посведочена је у II веку, а од IV и V је позната целом хришћанском свету. О његовом поштовању сведоче остаци храма из IV века у част Ваведења, који је равноапостолна Јелена саградила у Палестини. Могуће је да је појављивање празника везано за делатност цара Јустинијана I који је 543. на рушевинама Јерусалимског храма саградио велику цркву посвећену Пресветој Богородици, коју је назвао Новом да би се разликовала од старе која се налазила код Овчје бање преко пута храма. У споменицима из VII века налази-

мо податке о празновању Ваведења у почетку као обичне успомене. Цариградском патријарху Герману I (VIII век) приписују се две беседе на Ваведење, што може указивати на празновање Ваведења у Цариграду у то време. Ширењу поштовања успомене на Ваведење допринели су и црквени песници Андреј Критски, Герман, патријарх цариградски Тарасије, Сергије Јерусалимски и Георгије Никомидијски. Од IX века празник се много раширио на Истоку. У Типику манастира Богородице Евергетиде у Цариграду из XI века већ постоји празновање Ваведења слично данашњем. Крајем IX и почетком X века у Бугарској, у кругу најближих ученика Светих Ђирила и Методија, током формирања словенског Празничног минеја био је написан канон Ваведењу четвртог гласа.

На Западу је овај празник уведен 1371. године заузимањем француског племића крсташа Филипа де Мезјеа, који је као изасланик Петра I Лузињана, титуларног јерусалимског краља и владара Кипра, боравио на двору папе Григорије XI у Авињону. Тек 1585. папа Сикст V прописао је слављење овог празника као обавезног за целу Западну Цркву (*Православная энциклопедия* 2004: 344; Мирковић 1961: 42; Милошевић 2004: 165; Скабаллановичъ 1916: 7; Пурић 2013: 22).

Тема празника Ваведења Пресвете Богородице у храм

Тема празника Ваведења је увођење трогодишње Богоотроковице Марије у Јерусалимски храм, где ју је дочекао првосвештеник Захарије. Приношење од Бога измољене девојчице – дара Божјег на дар Богу (Твоје од твојих) – испуњење је завета њених престарелих родитеља са којих је скинута срамота пред људима због бездетности, али и испуњење Божјег плана да постану сарадници Божји. Маријино Ваведење се сматра и чином којим је Господ наговестио људима почетак спасења. У то време тако су поступали многи и то је био општеприхваћен обичај. При Јерусалимском храму били су приграђени станови за различите слојеве посвећеника који су служили Храму и били издржавани од прихода Храма – удовице, назореје (нешто слично монаштву) и децу. Јоаким и Ана су позвали мноштво својих рођака и јеврејске девице да иду испред поворке са упаљеним свећама. Поворка је подсећала на старозаветну поворку са кивотом Господњим у Храм Соломонов. Овде је ка Храму Господњем ходила она која је требало да послужи као живи кивот Бога Живога. По сведочанству црквених песама, Богородицу су окруживали не само људи, него и мноштво анђела. Код врата

Храма, у сусрет мајци Великог Првосвештеника изашли су свештеници у својим свештеним одежама, на челу са првосвештеником Захаријем, поздрављајући долазак Богоотроковице светим песмама. Око храма, у складу са петнаест степених псалама, било је петнаест степеника,¹ на сваком од њих свештеници и левити су појали по један псалам, узлажећи ка служењу. На први од тих степеника родитељи су ставили малу Марију. Она је сама, ничијом руком не придржавана, узашла по свим степеницама, као да је пунолетна. Видећи у трогодишњој Отроковици тако необичну снагу која као да унапред указује на величину благодати што ће у будућности почивати на њој, сви су били задивљени. Првосвештеник Захарије је пророчански предвидео сву славу и величину Отроковице, увео Ју је у најсветији део храма – Светињу над светињама – куда је само првосвештеник могао да улази само једном годишње, на празник очишћења, када је приносио жртве за своје и народне грехе. И сами анђели су се дивили што је Дева ушла у тај најсветији део храма. Они су видели сву чистоту и красоту Њене душе и могли су да предвиде то велико служење за које је Господ припремио ту велику Девојчицу. У храму Дева Марија пролази све фазе духовног живота – очишћење, просветљење и сједињење (*Овайлоћени Бої* 2002: 39). Боравећи у храму задобила је Божанску премудрост као Божански одухотворени Престо украшен врлинама, какав доликује Небеском Цару. Господ Ју је припремао да постане живи Кивот Који ће у Себи носити Христа Бога. По предању, велики део дана проводила је у молитви, бавећи се рукодељем и читањем Светог Писма. Расла је у атмосфери богослужења, жртава и светости. Храну коју су Јој давали делила је сиромашнима, а Сама је била храњена небеском храном из руку анђела (Гаврила) по заповести Божјој. Првосвештеник Јој је допуштао да уђе у Светињу над светињама и да се тако приближи Самом

¹ Степених псалама има петнаест (119–133) и названи су песмама степена или узлажења зато што пророкују о узлажењу Јудеја који су били у вавилонском ропству, у Јерусалим, то јест о томе како су се у тузи молили Богу и вратили у своју домовину. Историјски смисао овог назива је у томе што говори о враћању из вавилонског ропства, а пренесени смисао је управљање на пут врлине, јер пут који води ка њој налик је на степенике и постепено врлинског и љубомудрог човека узводи од пометње у овом животу, као од Вавилона, и поставља на само небо, као у други Јерусалим (Свети Јован Златоуст). Неки од каснијих тумача мисле да је ових петнаест псалама названо песмама степена или узлажења према петнаест степеника Јерусалимског храма. Приликом пењања по њима појали су се ови псалми гласом који се постепено повишавао, због чега се и музички инструмент који је пратио појање ових псалама назван мало (узлажење). Види: Священник Григорий Разумовский, *Объяснение Священной книги Псалмов*, Свято-Тихоновский Богословский институт 2002 (издање на интернету без означених страна у књизи – https://azbyka.ru/otechnik/Grigoriy_Razumovskij/objasnenie-svjashennoj-knigi-psalмов/).

Богу и најсветијем станишту Његовом. У лику Марије као да се врши духовни брак Бога са светом, испуњење њихове узајамне љубави.

У животу Пресвете Богородице њено ступање у Јерусалимски храм имало је једнак значај као у животу Христовом Крштење. Оно је толико изменило даљи ток живота богоизабране Девојчице, да се могао назвати њеним другим рођењем за нови живот посвећен само Богу. У црквеним песмама се каже да је Дева живела у храму, а не при храму. Здање у коме су живеле девојке посвећене Богу налазило се у дворишту Јерусалимског храма, који је имао исти значај и употребу као у нашим црквама сав предолтарски део храма (Скабаллановичъ 1916: 5). Сав ваздух ту као да је био испуњен најсветијим Именом Божјим. По Божанском Промислу Деви је био отворен приступ у највећу светињу храма – Светињу над светињама. Она је била сакривена иза завесе која се тешко померала само једном годишње, страхом од изненадне смрти чувана не само од уласка у њу, него и од нескромног погледа. Светиња над светињама се за Јевреје мало разликовала од самог Неба. Бити тамо значило је исто што и видети Бога и говорити са Њим, свим бићем осетити истинско присуство, истинску близину Бога. Васпитавати се у узвишеној школи мистичне Светиње над светињама значило је готово исто што и бити на самом Небу, непосредно крај Престола Божјег. Дева Марија је ушла у Светињу над светима и сам живот је постао храм. Када празнујемо Ваведење, ми празнујемо тај Божански смисао човека, узвишеност и светост његовог призивања.

Ранији живот Деве у родном дому, у атмосфери чистоте и светости, нежне и благочестиве родитељске љубави и бриге, у атмосфери чисте религиозности и страхопоштовања пред Богом, био је припрема за Њено посвећење Богу и живот у храму Божјем – Светињи над светињама. Њено ступање овамо било је истинско припремање да достојно постане мајка Божја, чистија од самих анђела. Иако мала узрастом, Дева Марија је била савршена благодаћу. Доведена у храм, била је свесна онога што се извршава у односу на њу и на њој и показала је да није доведена, него да сама, својом вољом, приступа Богу, и као да је спознала Своју достојност Ваведења и обитавања у Светињи над светињама (Свети Григорије Палама, *Беседа изговорена на празник Ваведења*) (Илић Н. и А. 2008: 33). Убрзо после Маријиног увођења у храм, праведни Јоаким се упокојио у осамдесетој години живота, а праведна Ана после тога напушта Назарет и придружује се својој кћерци у Јерусалимском храму, где је са осталим удовицама које су се посветиле Богу проводила живот у молитви. Марија је остала у храму до своје дванаесте године (по неким изворима остала је дванаест година), када је по јеврејском обичају требало да сту-

пи у брак.² Првосвештенику и свештеницима је објавила да је дала завет свагдашњег девичанства. Ради чувања њеног девичанства заручили су Је са старцем Јосифом из рода Давидовог, који је био Богом указан. Свештеници су изабрали дванаест мужева из рода Давидовог, положили њихова жезла на жртвеник и молили се да Бог покаже Њему угодног. Када су враћали жезал Јосифу, из њега је излетела голубица и села му на главу. Првосвештеник му је рекао: „Божјим изборањем указано ти је да примиш ову Деву Господњу да би је чувао код себе“ (Мирковић 1961: 47; Скабаллановичъ 1916: 8). Предање говори да је Јосиф имао осамдесет година када је Марија била заручена за њега, а да се упокојио у сто десетој. Детаљније о овом догађају говори се у Псеудо-Матејевом јеванђељу. Бирање Богородичиног вереника подсећа на избор првосвештеника у време Арона и Мојсија.

Има шездесет седам различитих објашњења значења имена Марија. Највероватнија значења су: ‘важна’, ‘лепа’, ‘госпођа’, ‘нада’, ‘дар’, ‘просветитељка’, ‘мирис мора’, ‘управитељка мора’, ‘звезда мора’, ‘горко море’. Григорије Чудотворац преводи име Марија као ‘светлећа објава’. Свети Максим Исповедник прихвата превод ‘светиљка’, са објашњењем да је Она постала светиљка након пророштва да ће се од неплодне Ане родити Марија – светиљка свих. Попут Андреја Критског и други Свети Оци су се задовољили исказом да је Марија име које је Бог изговорио. Египатско значење овог имена је ‘нежно вољена’ (Скабаллановичъ 1916: 3; Пурић 2013: 14). Празник Ваведења је химна светости и чистоти, светлости и радости.

Празник Ваведења у богослужењу

Тропар, глас 4:

Днес блавољенија Божија претображеније и челојеков сјасенија пророковједаније, в храмје Божији јасно Дјева јављајетсја и Христиа всјем претвозвјешчајетшю и ми велејасно возојијим Радујсја смотиренија Зиждишелева исполњеније.

² „У агиографској литератури често се означава 12о годишња граница. Управо са 12 година долази до успостављања везе детета и виших божанских сила, које одређују и објављују детету његову мисију. Зашто 12 – још је непознаница. Број 12 у многим културама има свој сакрални мисао. Христос је са 12 година проповедао у храму. У Русији је 12 година доња граница за брак и монашење.“ – Вера Абраменкова, „Феномен дечије светости“, у *Између љубави и себичности: како васпийати дете у савременом свету*, Београд 2006, 303–304.

Тропар је једнако посвећен Рођењу Христовом и Ваведењу. Увођење у храм Пресвете Деве још је више од Њеног рођења привело и приближило људе Рођењу Христовом. Њено Увођење у храм било је као јављање Њено свету попут јављања Христа при Крштењу. Оно је било тиха проповед народу о блиском доласку Христовом која враћа људима благовољење Божје, представља за њих спасење и остварење свих планова Творца (Скабаллановичъ 1916: 45).

Кондак, глас 4:

Пречистиј храм Сѣасов мно҃гоцјениј чер҃ној и Дјева, сјваишченоје сокровишче слави Божија, днес воводистѣја в дом Госѣоден, бл҃годатѣ сововодјашчи, јаже в Дусје Божественом, јуже восѣјевајуѣи анѣли Божији, сија јестѣ сељеније Небесноје.

Кондак још дубље и потпуније од тропара посматра значај овог догађаја. У храм је уведен Пречисти Храм. И то се сматра саувођењем благодати Светог Духа у храм, одакле ће се излити на верне. Пресвета као ризница славе Божје, обиталиште небеско је радост анђела. Икос објашњава то јављање и испуњење благодати у Деви Која је изнад видљиве и невидљиве творевине и чије објашњење превазилази сваки ум (Скабаллановичъ 1916: 75).

Као зачало за Апостол (зач. 320, гл. 9, ст. 1–7) изабран је најдељтањији опис скиније, а особито Светиње над светињама где је била уведена Пресвета Дева и где је улазио свештеник једанпут годишње на Празник очишћења „не без крви“ и приносио жртве очишћења за своје и народне грехе, за своје – теле, за народне – јарца (Скабаллановичъ 1916: 95).

Јеванђеље на јутрењу (Лк, Зач. 4, гл. 1, ст. 39–49; 56). Чувши да је Јелисавета зачала, Марија је похитала к њој у горски крај, где је Јелисавета живела. Радујући се срећи сроднице, али и желећи да се коначно увери да ли је онај (анђео) који Јој се јавио рекао истину, како по истинитости онога што јој је речено о Јелисавети не би сумњала ни у оно што се тиче Ње саме. Дева поздравља Јелисавету и пошто је глас Деве био глас Бога Који се у Њој оваплоћује, стога је и Претечу у утроби облагодатио и надахнуо га да пророкује, због чега се и сматра већим од свију пророка, јер су они пророковали после рођења, а он се удостојио таквог дара још у мајчиној утроби. Проричуће Јелисаветине речи упућене Марији нису биле Јелисаветине, већ дететове, а уста Јелисаветина само су послужила као што су уста Маријина послужила Њеном Сину Који је био у Њеној утроби. Јер Јелисавета се тада испунила Духом када јој је дете узиграло у утроби. А о чему је пророковао?

„Благословена си ти међу женама и благословен је плод утробе Твоје“ (пошто су многе жене имале недостојну децу, као, на пример, Ревека Исава). Он је Господа назвао плодом утробе, јер је зачеће било без мужа. „И откуда мени ово да дође Мати Господа мога к мени...“ Као што је касније Јован Христу, када је Он дошао да се крсти, бранио: „Нисам достојан...“ (Мт. 3, 14), тако сада говори кроз Своју Мајку. „Од сада ће Ме блаженом звати сви нараштаји“, зато што Јој је Бог учинио милост. Назвала га је „Силним“, јер је моћан да то учини. Име Његово назвала је „Светим“ да покаже да се Најчистији не оскврњује иако се зачиње у утроби жене, него остаје Свет. „Милост Његова кроз све нараштаје“, то јест у садашњем и будућем веку, односно у бесконачном веку, јер они који се боје Бога и овде добијају стотруко, а тамо још више. „Велича душа Моја Господа и обрадова се дух Мој...“ Свето Писмо под духом и душом назива једно те исто, али заправо и разликује. Као што се разликује човек душеван и духован. Под „духом“ се подразумева духовни дар добијен кроз велика дела. Марија је боравила са Јелисаветом три месеца (анђео је Марији дошао када је Јелисавета била у шестом месецу трудноће) и када је дошло време да Јелисавета роди, Дева се удаљава пошто девама не приличи да се налазе у таквим околностима (Скабаллановичъ 1916: 99–101).

Јеванђеље на Литургији (Лк, Зач. 54, Гл. 10, ст. 38–42, Гл. 11, ст. 27–28). Марта је показала да је гостопримство добро и да га не треба пренебрегавати. Њиме се храни тело, али је веће добро слушати духовне беседе, јер њима оживљава душа. Гостопримство је добро док не одвлачи од онога што је потребније, а када почне да смета у најважнијем, онда предност треба дати слушању о Божанским предметима. Господ не брани гостопримство, него разноврсност, ужурбаност, покрет, пометњу. Марта се може схватити као делатна врлина, а Марија као сазрцање. Делатној врлини су својствени ужурбаност и брига, а сазрцање поставши господар над страстима (Марија значи „госпођа“) упражњава се само у разматрању Божанских изрека и судова. Ко се утврди у делатној врлини, тај после долази до слушања Божанских речи или до сазрцања. И онда се од њега ништа „не одузима“, јер је сазрцање равно обожењу.

„Блажена утроба која Те је носила и дојке које су Те дојиле“. А Он рече: „Блажени су они који слушају реч Божју и творе је“. Док фарисеји и књижевници бацају љагу на чуда Господа, жена – једноставан сасуд – прославља их. Где су они који говоре да се Господ јавио привидно? Јер ево и сведочанства да су Га дојке дојиле. А Он блаженима назива оне који испуњавају реч Божју, узгред, то никако не чини да би Мајку Своју лишио тога да је називају блаженом, него да би показао да

Она неће имати никакву корист од тога што Га је родила и дојила, ако не буде имала све остале врлине (Скабаллановичъ 1916: 101).

Паримије. Прва паримија (Књига Изласка, Гл. 40, 1–5, 9–10, 17–18, 20–35). Скинија сведочанства је покретни храм старозаветних Јевреја и служио је за богослужење током изласка, то јест током путовања по пустињи и трагања за Обећаном земљом и касније, у Палестини, до изградње Соломоновог храма. Шатор од састанка изграђен је по заповести коју је Мојсије добио од Самог Бога на Синају да се направи светиња у којој ће Господ обитавати. У њој се налазио кивот сведочанства (ковчег Завета) у коме се су се чувале плоче Завета, откривена сведочанства воље Господње – заповести које је Он дао, и управо ту, над кивотом, јављајући се у тајанственом облаку (шехину), давао је Господ Јеврејима непосредна сведочанства Своје воље. Ковчег завета био је слика престола Самога Бога, са кога је Господ, као седећи на херувимима, управљао својим изабраним народом, примао од њега побожно поштовање и објављивао му Своју Божанску вољу (Скабаллановичъ 1916: 32–35). Ковчег Завета је направљен од скупоценог дрвета, украшен златом и стављен под заштиту два херувима од злата са раширеним крилима. Шатор би се подизао свуда где се народ на свом путу кроз пустињу заустављао и тада би се напунио славе Божје, присуства Божјег. Када је јеврејски народ стигао до Обећане земље, Соломон је у Јерусалиму саградио велелепни храм достојан Господа. Ова паримија излаже заповест о освећењу и постављању скиније, укратко подсећа на њен састав. Чита се на Ваведење зато што Црква у постављању скиније међу јеврејским народом и у самој скинији види праобраз Саме Богородице. Кроз постављање скиније Господ је тајанствено почео да обитава међу својим народом, а Пресвета Дева је била уведена у храм како би постала станиште несместивог Христа – Цара Небеског – Који је благоволео да се кроз Пресвету Деву оваплоти и живи с људима. Црква у химнографији назива Пресвету Деву Скинијом, Светињом над светињама, Трpezом Господњом, Свећњаком, Сасудом са маном, Жезлом Ароновим, Дверима Господњим... (Скабаллановичъ 1916: 35).

У другој паримији (Трећа књига о Царевима, Гл. 7, 51 и 8, 1, 3–7, 9–11) се говори о освећењу храма саграђеног у време Соломона који је заменио скинију. Давид није успео да оствари изградњу храма, али је по вољи Божјој изградња храма окончана у време мирног и срећног царевања Давидовог сина Соломона, после седам и по година интензивног рада. Соломонов храм је био сличан скинији, имао је светилиште и Светињу над светињама и двориште или трем

за приношење жртава. У догађају свечаног освећења храма Соломоновог Света Црква види праобраз свечаног увођења Пресвете Деве у храм Господњи.

Трећа паримија (Пророштво Језекијево, гл. 43, 27 и 44, 1–4) говори о храму тајанственом и будућем, виђењу пророка Језекиља (Скабаллановичъ 1916: 37–38).

Иконографско решење

Постоји неколико иконографских решења овог догађаја који је последња епизода циклуса детињства Пресвете Богородице. Композиција представља поворку која се упућује ка храму приказаном у виду балдахина на танким стубовима који је унутар ниске ограде. На отвореним (понекад затвореним) вратима ограде која подсећају на царске двери иконостаса, у сусрет Богородици поклања се првосвештеник Захарија. У средишњем делу композиције је Марија, премда још дете одевена у мафорион, као символ Њеног потпуног посвећења.³ У неким приказима пут ка храму има три степеника (символ Свете Тројице), када је приказан један степеник указује на Једнога Бога (у три лица) Кома је Марија од рођења била посвећена (Јовановић 2005: 110). Приказивање широм отворених или затворених двери повезано је са богослужбеним песмама у којима се Богородица назива Дверима Господњим. Тај епитет Богородице заснива се на виђењу пророка Језекиља тајанственог храма кроз чије затворене двери улази и излази Господ. У споменицима од XI–XIII века на челу поворке, одмах иза Богородице су њени родитељи који је свештенику уручују као дар обећан Богу. Иза Јоакима и Ане су девојке са упаљеним свећама (најчешће седам), како се Марија не би уплашила и како би се лакше растала од родитеља. Таква композиција одговара прослављању Богородице као чисте жртве Богу. Та жртва се схвата као припремање, праслика оне жртве коју ће принети Сам Господ. Композиције Ваведења и Сретења често стоје напоредо. Рођење Богородице и Увођење у храм чине исти смисао низ као Рођење Христово и Сретење (*Православная энциклопедия* 2004: 347).

У време Палеолога у композицији Ваведења акценат се помера у правцу Евхаристијског поимања догађаја. Праведни Јоаким и Ана се

³ Јеврејске жене носиле су вео као символ верности мужу.

приказују на крају поворке како разговарају у ходу, девојке са упаљеним свећама окружују Богомајку Која се такође понекад приказује са свећом у руци. Богоотроковица може да се прикаже у две или чак три епизоде исте сцене, што је одлика наративног илустровања – први пут испред родитеља, други пут испред првосвештеника и у горњем углу композиције у сцени где Она седи на степенику Светиње над светињама, а храни Је анђео који слеће с неба. Евхаристијски значај епизоде се подвлачи величином хлеба и јасно израженим крстом на њему. Богомајка може да буде приказана како стоји поред анђела иза трпезе у Светињи над светињама. Старозаветна Светиња над светињама представљена је као олтар новозаветног храма (као наговештај предстојећег преображаја старозаветног жртвеника у новозаветни) изнад чије трпезе на степеницама седи Богородица и ка њој слеће анђео са кадионицом у руци. Композиција Ваведења се током историје мало мењала, али може да има и неке особености. Иза Богородице, са десне стране, у позама молитвеног предстојања су праведни Јоаким и Ана, девојке, лево, иза праведног Захарије стоји Јосиф, Свети Обручник. Смисаоно средиште је увек Маријино присуство у храму (*Православнај енциклопедија* 2004: 347; Јовановић 2005: 110–112).

Смисао празника

Од Ваведења Богородице у храм човек постаје храм. Сам Бог је кроз Деву Марију дошао у свет, дошао људима да би поделио њихову судбину и открио Божански садржај људског живота. Преко Ње смо се помирили са Богом и преко Ње се спасавамо. Црква Мајку Божју назива Ширшаја небес, Широм од небеса и земље, јер је у Себи понела Творца неба и земље. И смисао празника је да сам човек, његова душа, његово тело и сав његов живот постају храм. Дева уласком у храм заокружује његов коначан смисао и назначење. Њеним увођењем у храм преноси се средиште вере целокупног људског живота. Од тог тренутка на прво место ставља се човек, јер Сам Бог прима људско обличје и лик како би јавио човеку да је човеково назначење и призвање Божанско. И тиме почиње слобода човекова. Од тренутка када је Дева Марија ушла у Светињу над светињама сам људски живот је постао храм и кад год празнујемо Ваведење Пресвете Богородице ми празнујемо тај Божански смисао, висину и светлост човековог призвања. Господ је дошао у овај свет као у храм да нас обогати непролазним благом. Празник није сам себи сврха, он треба кроз богослужење да објасни смисао спасоно-

сне улоге празника, да верне подсети на историјску улогу празника и да омогући доживљај празника у сопственом временом.

Свуда где човек поново проналази Бога и где се у човеку поново разгорева светлост вере, тамо се у човековом животу поново рађа празник и успоставља се целовитост живота.

Литература

- Абраменкова, Вера (2006): «Феномен деције светлости», у: *Између љубави и себичности: како васпитати дете у савременом свету*, Београд, 300–305.
- Богдановић, Димитрије, и др. (2005): *Апокрифи новозавешни*, Београд: Просвета - Српска књижевна задруга.
- Илић, Ненад и Анастасија (2008): *Пресвета Богородица. Најзначајнији догађаји из живота Пресвете Богородице и њена слава*, Београд.
- Јовановић, З. М. (2005): *Азбучник православне иконографије и традицијства*, Београд.
- Милошевић, Радомир (2004): *Православна еортологија*, Смедерево.
- Мирковић, Лазар (1961): *Хеортологија или историјски развитак и бојслужење празника Православне Источне Цркве*, Београд.
- Овайлоћени Бој (2002): *Овайлоћени Бој. Празници Господа нашеј Исуса Христа и Пресвете Богородице. Православни катихизис*, Цетиње.
- Паримејник* (2000): *Паримејник*, Требиње.
- Поповић, Јустин (1998): *Празничне беседе*, Сабрана дела I, Београд.
- Православная энциклопедия* (2004): *Православная энциклопедия*, Том VII. *Варшавская епархия – Вероятность*, Москва.
- Протојеванђеље Јаковљево* (2017): http://www.pravoslavljje.net/index.php?title=Протојеванђеље_Јаковљево (посећено 20. априла 2017. г.).
- Пурић, Јован (2013): *Празничне иконе*, Ниш – Београд.
- Разумовский, Григорий (2002): *Объяснение Священной книги Псалмов*, Свято-Тихоновский Богословский институт. /доступно и на https://azbyka.ru/otechnik/Grigoriy_Razumovskij/objasnenie-svjashennoj-knigi-psalмов/ (посећено 20. априла 2017. г.).
- Скабаллановичъ, М. (1916): *Введение во храмъ Пресвятыя Богородицы*, [у:] *Христианские праздники*, кн. 3, Киев.
- Шмеман, Александар (1996): *Тајне празнике (Празници Православне Црквене јодине)*, Цетиње.

Примљено: 13. 7. 2017.
Исправљено: 16. 5. 2018.
Одобрено: 4. 9. 2018.

THE FEAST-DAY OF THE ENTRY OF THE VIRGIN MARY INTO THE TEMPLE

Fotina Badrkić

Archdiocese of Belgrade – Karlovatz

***Summary:** The meaning and significance of this feast-day, establishment of the feast-day of the Entry of Mary into the Temple, its religious and iconographic aspects are the subject of this paper. The aim of this research is to remind of the historical role of feast-days in general and enable their experience in their own time, and thus an establishment of integrity of our life. Using sources on feast-days, liturgical texts and iconography, we will complete our knowledge of this feast-day, and thus open up new opportunities for a future research.*

***Key words:** feast-day, Entry of the Virgin Mary, Virgin Mary.*